

EZELİ BİR DOSTLUĞUN VESİKASI: SAFİYE EROL'DAN SÂMIHA AYVERDİ'YE BİR MEKTUP

Zeynep TEK*

Modern Türk edebiyatının iki önemli siması Safiye Erol (1902-1964) ve Sâmîha Ayverdi (1905-1993), dostlukları vefatlarına kadar sürmüş iki mütefekkir sanatkârdır. Anlatılarında kemalat yolculuğundaki 'insan'ı merkeze alan bu iki yakın dostun, beşeri aşktan hareketle ilahi aşka yönelen bir temayı benimsediği görülmektedir. Hak için halka hizmet şuurunu edinmek suretiyle insana kendini buldurma arayışı üzerine odaklanan bu edebî metinler, tasavvuf-estetik bütünleşmesinin örnekleri olarak dikkat çekmektedir. Kenan Gürsoy'un (2014) *edebî felsefî form* olarak adlandırdığı türe dâhil olabilecek bu anlatım tarzı; felsefe ve edebiyatın imkânlarını bir araya getirme ve buradan 'metafizik anlam'a ulaşma biçimindedir (166). Edebî yapıtın içerdiği varoluşsal yorumlamaya elverişli olma, bir insanlık durumunu ele alma ve en nihayetinde metafizik bir ufka yönelme hadisesi, o eseri felsefî anlamlandırmaya açık bir hâle getirmektedir. Dolayısıyla derin anlam katmanlarıyla örülü bu anlatımın gerçekleşmesinde, doğrudan sanatkârın poetikası rol oynamaktadır. Sanatkâr kimlikleri yanında mütefekkir taraflarıyla da dikkat çeken Erol ve Ayverdi'nin insanı ele alırken aynı tasavvuf kaynaklarından beslenmesi, duyuş ve eserlerinde ortak hususiyetlerin belirmesine imkân hazırlamıştır.

Babıalî'den uzak duran, şöhret olmak ve edebî eserden gelir ummak gibi düşünceleri olmayan iki sanatkârın kaleme hürmeti, yaratma süreçlerine bir noktadan ışık tutmaktadır. Ayverdi'nin kalemlerini sonuna kadar kullanması ve iyice küçülüp kullanılamayacak duruma gelince onları bir kutuda biriktirmesi ile Erol'un (2013) kaleme hitaben; "(...) *babam vasiyeti oluşun*

* Arş. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı. zeyneptekakademi@gmail.com

ve temizliğin ve doğruluğun hürmetine işte ben seni öpüp başıma koyuyorum.” (67) sözleri; yazmak için yazmamanın, yaratım sürecine ve esere gösterilen ihtimamın timsali olarak değerlendirilebilir. Dostluklarının ahenkli bir ‘ben-sen’ ilişkisinin temsili olduğu düşünülen bu iki sanatkârın, varlığa yönelik hürmeti de ortak duyarlılığın bir numunesidir. Aralarındaki bağın birbirleri için yazdıkları metinlerde açık bir şekilde okunabildiği Erol ile Ayverdi dostluğunda, birbiri için “*hazır olma*” ve “*hazırda olma*” hâllerinin (Bayraktar 2014, 31) müşahhas örneğini görmek mümkündür. Erol’un mektuplarında Ayverdi’nin sağlık sorunları konusunda dışa vurduğu endişe ve Ayverdi’nin Erol’un vefatından sonra onu sık sık yazılarında anışı, aralarındaki yakınlığın dikkat çekici göstergelerindedir.

Ayrı muhitlerin iki insanı olarak büyüyen Safiye Erol ve Sâmîha Ayverdi’nin tanışması muhtemelen 1947 yılında gerçekleşmiştir. Zeynep Uluant (2001), 24 Mart 1948 tarihinde yapılan ve Ken’an Rifâî, Ekrem Hakkı Ayverdi, Sâmîha Ayverdi, Burhan Toprak ve Safiye Erol’un katıldığı bir sohbet, tanışıklıklarının ilk safhasında yer aldıklarını belirtmektedir (38-39). Bu vesile ile Ken’an Rifâî Büyükaksoy ile tanışan Erol; onun “*sohbetler[in] den büyük zevk duyar*” (Açıkgöz 2002, 18) ve ona “*manen çok bağ*”lanır (Açıkgöz 1984). Erol ile Ayverdi’nin dostluğunun ortak bir eserde buluşması da 1950 yılında vefat eden hocaları için Sofi Huri ve Nezihe Araz ile birlikte hazırladıkları *Ken’an Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık* adlı eser dolayısıyladır. Aynı şekilde Ken’an Rifâî’nin *Şerhli Mesnevi-i Şerîf*’ini yayına hazırlamak için dört sene boyunca bir araya gelen Safiye Erol ve Sâmîha Ayverdi’nin bu süreçteki diğer çalışma arkadaşları Nihat Sami Banarlı, Nezihe Araz ve Sofi Huri’dir.

Birlikteliklerinin yukarıda belirtilen iki önemli tasavvuf eserini yayın hayatına kazandırmak gibi verimli sonuçları olan Erol ile Ayverdi dostluğu, 1957’den 1964’e yani Erol’un vefat edişine kadar çok sıkı bir şekilde devam etmiştir (Açıkgöz 1981). Mektuplardan anlaşıldığı kadarıyla bu “sıkı” dostluk, 1957’den önce de tüm samimiyetiyle yaşanmaktaydı. Dostlukları süresince iki mütefekkir sanatkârın birbirine duyduğu muhabbetin tezahürü, en iyi birbirleri için yazdıkları metinlerde okunabilir. Erol ile Ayverdi’nin mektuplaşmasından Ayverdi’nin yazdıkları kayıptır, ancak Erol’un Ayverdi’ye yazdığı altı mektuptan beşi Kubbealtı tarafından *Sâmîha Ayverdi Mektupları*’nda (2016) yayımlanmıştır. Sâmîha Uluant Ataman, söz konusu çalışmada Erol’un yanı sıra Sofi Huri ve Nezihe Araz’ın Ayverdi’ye mektuplarına da yer vermiştir. Halil Açıkgöz ile 8 Haziran 2015’te Kubbealtı Vakfında Safiye Erol

üzerine Özcan Ergiydiren ile yaptığımız mülakattan sonra Ergiydiren, bu mektuplardan dördünü tarafımıza tevdi etmiştir.¹ Ataman'ın çalışmasında bunların üçü ve Ayverdi Enstitüsünde bulunan iki mektup yer almaktadır. Ergiydiren tarafından gönderilen mektubun tarafımızdan yayımlanması, Erol'un mektup külliyyatını tamamlama çabasına bir katkı sunma niyetiyledir. Erol'un diğer yazı ve eserleri gibi Osmanlı Türkçesiyle kaleme aldığı söz konusu bu mektup da yeni harflere aktarılarak verilmiştir.

28 Ağustos 1958'de Sâmîha Ayverdi'ye hitaben Şile'de kaleme alınan aşığıdaki mektup, Erol ile Ayverdi dostluğunun eriştiği muhabbet derecesini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Mektupta Erol, ezeli dostuna “Başımın Tacı Yoldaşım”, “Kalem kaşım, güzel gözlüm” şeklinde hitap etmiştir. 1955-1963 yılları arasındaki diğer mektuplarında da “Sevgili Sâmîhacığım”, “cici hanım”, “canım” (29.07.1955), “Yusuçuk Anam”, “dostum” (13.08.1956), “Güzel Yoldaşım”, “kardeşim”, “güzelim”, “Sâmîhacığım”, “Sâmîha Sultan” (25.08.1958), “Sevgili Kardeşim” (25.01.1963), “Sâmîha Sultanım”, “sevgili Sâmîham” (20.12.1963) gibi hitap biçimlerinin yer aldığı görülmektedir. Genellikle insan ilişkilerinde temkinli ve mesafeli olduğu bilinen Erol'un, Ayverdi'ye derin ve içten bir sevgiyle bağlanması; Türk edebiyatının nevi şahsına münhasır dostluklarından birinin de oluşmasını sağlamıştır. Ayverdi (2008), onun için “Ona sevdiğini kavî sevenler kâfilesinden de denirdi.” (92) derken şüphesiz ki onun varlığında deneyimlediği böylesi bir yârenlikten ilham almıştır.

Ayverdi'nin Erol'dan bahsettiği; *Âbide Şahsiyetler*'de “Pirdaşım Safiye Erol”, “Safiye Erol”; *Bağbozumu*'nda “Bu Zırh Delinmez”, “Münevver Kime Derler”, “İnsandan Beklenen”; *Dile Gelen Taş*'ta “Rahmetli Pirdaşım Safiye Erol'a” ithafen olmak üzere çeşitli yazıları mevcuttur. Ayverdi, dostunu anlattığı yazılarında; “Pirdaşım”, “târihi kadın”, “ecdad zaferlerini gözlerinde biriktirmiş hazîne kadın”, “Keşanlı güzel”, “ezeli yâr”, “Dövüşen, yarışan insan”, “Dünyâda, dünya dışına yol arayan” “serhatler çocuğu”, “ateş misâli Rumeli kadını” (Ayverdi 2008, 91), “Keşanlı İkbâl Hanım'ın kızı”, “katıksız bir Müslüman-Türk” (Ayverdi 2011, 104-105), “Parlak zekâlı bu aydın kadın”, “ender rastlanan bir zekâ hazînesi”, “dört başı mâmur bir kafanın sahibi” (Ayverdi 2011, 106-107), “değerli kadın” (Ayverdi 2011, 324), “dürüst, ihlâslı,

1 Aynı gün içerisinde hocam Halil Açıkgöz ile Ayverdi Enstitüsünde ziyaret etmiş olduğumuz Enstitü Müdürü Aysel Yüksel ve Zeynep Uluant Hanımefendiler de Erol'un iki mektubunu tarafımıza lütfetme inceliği göstermiştir. Bu vesile ile Özcan Ergiydiren, Aysel Yüksel ve Zeynep Uluant'a ve Erol'u daha yakından tanıma yolculuğumda aziz rehberim olan kıymetli hocam Halil Açıkgöz'e çok teşekkür ederim.

îmanlı, hamiyetli, liyâkat ve zekâsı ölçüsünde saf ve mâsum insan”, “*asil kadın*”, “*aziz Safiye Erol*”, “*zaman nehrinin kaydığı yerden gelen bu büyük kadın*”, “*serhatlerin bu yanık yürekli evladı, halkı çok iyi bilen ve halkın içinden ses veren insan*”, “*gerçek münevver*” (Ayverdi 2012, 210-217), “*müstesnâ bir değer*”, “*kökü, vatan ve îman topraklarına derinlemesine dalmış ve âdeta hudutsuzluk sınırlarına dayanmış bir fikir kadını*”, “*sâde, tabii, riyâsız ve cesur bir insan*”, “*zor vâsıl olunan bir seviyenin insanı*”, “*ellerinde ihlâs bayrağı tutanların bir seçilmişisi olan Safiye Erol*” (Ayverdi 2012, 218-229) ifadelerini kullanmıştır. Böylesi bir anış ve tasvir edişteki sahicilik ve içtenlik, sadece kendindeki onu ortaya koymamakta; aynı zamanda Erol’un çalışmalarının memleket için ifade ettiği anlama da ışık tutmaktadır. Ayrıca bir dosttan bahsederken onu çok sayıda sıfatla adlandırma, her defasında farklı sesleniş tarzlarını seçme ihtiyacı; var olan muhabbet ve hürmetin, sevilene gösterilen özenin tabii bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Erol’un mektuplarından iki sanatkârın özel hayatına dair çeşitli bilgiler edinilmektedir. Erol’un Ayverdi’yi ve onun torunu Sinan’ı ne kadar özlediği, yaz tatilini nasıl geçirdiği, hayata dair bakış açısı, diğer dostlarıyla haberleşmesi, *Mesnevi* şerhi çalışmalarındaki birkaç anısı ve bu süreçteki çalışma tarzları bunlardan bazılarıdır. Latin harflerine aktardığımız aşağıdaki mektupta ise Erol; *Mesnevi-i Şerif*’teki bir beyit üzerinden görüşlerine yer vermiş, bazı tasavvufi meseleleri dile getirmiştir.

1958 yılının Ağustos’unda kaleme alınan mektuplarda Ayverdi’nin bir rahatsızlık geçirdiği anlaşılmaktadır. Erol, Ağustos’un yirmi beşinde kaleme aldığı bir mektupta Ayverdi’nin hastalığından dolayı endişelendiğini ve onun için şifa dilediğini belirtmektedir.² Üç gün sonra kaleme alınan aşağıdaki mektupta da Erol’un aynı hassasiyeti göze çarpmaktadır. 3 Nisan 2017 tarihinde telefonla konuştuğumuz Sâmîha Ayverdi’nin torunu Sinan Bey’in eşi Zeynep Uluant, bu dönemde Ayverdi’nin teşhisi konulamayan bir hastalığı olduğunu belirtmiş ayrıca Ayverdi’nin hayatı boyunca sağlık sorunları yaşadığını ve bunun da temel nedeninin yoğun çalışması olduğunu söylemiştir. İlave olarak mektupta Erol’un nişanından dolayı tebrik ettiği Aligül Ayverdi’nin Sâmîha Hanım’ın ağabeyi Ekrem Hakkı Ayverdi’nin ve Azize Hanım’ın oğlu olduğunu ifade etmiştir. Yaz tatilini Şile’de geçiren Erol, müşahede ettiği tabiat manzaralarına da kısmen mektubunda yer vermiştir.

2 Ayrıntılı bilgi için bk. Sâmîha Ayverdi (2016), *Mektuplar-5*, haz: Sâmîha Uluant Ataman, İstanbul: Kubbealtı, s. 76.

“Başımın Tacı Yoldaşım” ile başlayan söz konusu mektubu, Erol ile Ayverdi dostluğunu anlama ve Sâmîha Ayverdi mektup külliyyatına katkı sunması ümidiyle okurların ilgisine sunuyoruz.

Safiye Erol'un mektubu:

Şile

28.8.1958

Başımın Tacı Yoldaşım

Sana bir mektup postalamıştım. Hemen ertesi gün senin rüyadan, daha doğrusu manadan bahseden yazın geldi. Ben sana Mesnevi-i Şerif'te okuduğumuz bir beyitten bahsetmiştim. Sen de esasen cevapsız bıraktığın manadaki sualimi zımnen cevaplandırmış, muhakeme ve istidlal esasının kifayetsizliğinden dem vurmuşsun. Bu şekilde gönülden gönüle ne güzel görüşmüşüz elhamdülillah! Ortada dönen hep işte mâ-nahnu fihimiz. Senin bu tabirine pek hayran kaldığım için kabullendim. Kolayına bırakmam artık.

Kalem kaşlım, güzel gözlüm! Ben derim ki iki türlü revişimiz olmak gerek. Biri tecerrüt rahı, öteki akıl ve istidlal yolu. Aşk illerinde can menzillerinde Allah bizi istikametten şaşırtmasın. Gündelik hayatta ise istidlal açısından mahrum bırakmasın. Bu bapta çok konuşuruz inşaallah, şimdi seni yormayayım. “Ruhaniyet-i muhtariye” -yanılmıyorsam- seyr-i sülukun en yüksek kademesi, yani “tasarruf” mertebesi olsa gerek.

Senin rahatsızlığıma gelince, bana çizdiğin tablo şudur:

- 1- Bir yara, müzmin bir yara belki
- 2- Hassas bir noktada marazi bir iltisak
- 3- Bu ikisi yetmezmiş gibi diğer bir uzvun kendini koyvererek zaten mustarip olan muntika üzerine tazyik yapması.

Bu acı tahlilleri bazen kendi kendime de yaparım. İlk önce elemimi artırır, sonradan şifakâr tesir yapar. Bilmek yenmek değil midir? Yalnız bir cihetten açıklama yapmamışsın. Tedavi ile mi yetineceğiz yoksa müdahale icap edecek mi? Düşüncelere dalıyorum, Necmi Bey hâlimden anlıyor, “Sâmîha'yı düşünüyorsun galiba” diyor.

Kısmet olursa yakında buradan hareket edeceğiz, seni telefonla ararım. Aligül'ün nişanını tebrik etmeyi galiba unuttum (Bu hastalık bulutlarıyla insan serseme dönüyor). Oğluma saadet diler, bütün aileyi tebrik ederim. İnşallah bu birleşme eski çöküntülerin yerini doldurur.

Sana bu satırları gece vakti yazıyorum. Necmi Bey sinemaya gitti. Ortalık ıssız, bütün mahalle uykuya dalmış, gökte pirinç tepsi kadar bir ay. Ağustos böcekleri ötüyor. Sezâi Sultan'ın kavlince;

“Bir dem gelir bir an olur”

Allah rahatlık versin Sâmiha.

Safiye.

Kaynaklar

- AÇIKGÖZ, Halil (1981), “Sâmiha Annem'den Safiye Erol Üzerine Sohbet”, *Açıkgöz'ün Özel Arşivi*, Aralık 19.
- _____, (1984), “Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu ile Safiye Erol Hakkında Mülakat”, *Açıkgöz'ün Özel Arşivi*, Şubat 23.
- _____, (2002), “Safiye Erol'un Kendi Kaleminden Hayatı”, *Kubbealtı Akademi*, Y. 31, S. 4, Ekim, 13-22.
- AYVERDİ, Sâmiha (2008), *Dile Gelen Taş* (2. Baskı), haz. Aysel Yüksel, İstanbul: Kubbealtı.
- _____, (2011), *Bağ Bozumu* (3. Baskı), haz. Aysel Yüksel, İstanbul: Kubbealtı.
- _____, (2012), *Âbide Şahsiyetler* (6. Baskı), haz. Aysel Yüksel, İstanbul: Kubbealtı.
- _____, (2016), *Mektuplar-5*, haz.: Sâmiha Uluant Ataman, İstanbul: Kubbealtı.
- BAYRAKTAR, Fulya (2014), *Bağlanma Hürriyeti Bir Gabriel Marcel Okuması*, Ankara: Aktif Düşünce.
- EROL, Safiye (2013), *Çölde Biten Rahmet Ağacı* (5. Baskı), haz. Halil Açıkgöz, İstanbul: Kubbealtı.
- GÜRSOY, Kenan ve Bayraktar, Levent (2014), “Felsefe ve Edebiyat İlişkisi Üzerine”, *Varoluş ve Felsefe*, Ankara: Aktif Düşünce, 163-176.

